

Hällristnings- guden med stora händer

Återutgivning av text från 1933

En publikation från
e-boksbiblioteket.se

Hällristningsguden
med de stora händerna.
Återutgivning av text från 1933

av Oscar Almgren

Redaktör Mikael Jägerbrand

ISBN 978-91-7757-578-8

Copyright © 2019 Mikael Jägerbrand / Virvelvind Förlag, Lysekil.
Den här e-boken ges ut av E-boksbiblioteket Förlag (imprint)

Mer info: www.e-boksbiblioteket.se

Förord

Det här är en arkeologisk text om en särskild typ av hållristningsfigurer som håller upp händerna med spretande fingrar.

E-boken tar upp flera olika teorier om vilka typer av gudar de här figurerna föreställer.

Textens författare Oscar Almgren (1869–1945) är en av de mest inflytelserika arkeologerna när det gäller våra hållristningar. De teorier som han lanserade under 1920-talet används fortfarande av svenska arkeologer.

Den här boken publicerades ursprungligen i tidskriften ”Göteborgs och Bohusläns fornminnesförenings tidskrift” år 1933 med titeln ”Hållristningsguden med de stora händerna”.

Eftersom den här texten skrevs i början av 1900-talet så innehåller den mått, ord och personer som inte är så bekanta i dag. Därför har vi kompletterat originaltexten med en kortfattad ordlista.

I den här e-boken publicerar vi originalets text ordagrant och helt utan ändringar, alla namn, uttryck och till och med felstavningar har behållits.

Hällristningsguden med de stora händerna

Den här boken publicerades ursprungligen i tidskriften "Göteborgs och Bohusläns fornminnesförenings tidskrift" år 1933 med titeln "Hällristningsguden med de stora händerna". Författare till texten är Oscar Almgren (1869–1945).

De gestalter på västsvenska hällristningar, som av flere forskare på goda grunder ansetts föreställa gudar eller åtminstone i kultupptågen såsom gudarepresentanter uppträdande präster eller hövdingar, hava nästan alla det gemensamt, att de sträcka båda händerna eller endera av dem mot höjden med vitt utspärrade fingrar. Här meddelade avbildningar lämna åtskilliga prov därpå; andra omnämnas i mitt arbete Hällristningar och kultbruk, s. 135 f.

Den norske forskaren Just Bing har i Oldtiden III (s. 85 ff., 115) och i Mannus VI (s. 156 ff.) sökt förklara dessa stora gudahänder som en symbol för den uppgående solens strålar, varvid han jämfört det homeriska namnet på morgonrodnadens gudinna: den rosenfingrade Eos.

Denna sammanställning har jag hittills ansett som alltför djärv, särskilt på grund därav, att morgonrodnaden av grekerna betraktades som en kvinnlig gudom, medan de ifrågavarande hällristningsgestal-

terna äro utpräglat manliga. Istället har jag i mitt ovannämnda arbete yttrat mig på följande sätt om dessa gestalter:

»Vad gudens gest beträffar, så finna vi hos Dussand (*Les Civilisations préhelléniques* s. 236) uttalandet, att den välsignande gudagesten i den mykenska konsten och även senare inom Medelhavskulturen består däri, att båda händerna lyftas i höjden, varvid i allmänhet den högra vänder flatan mot de tillbedjande. En sådan 'gudages' får väl tänkas ursprungligen vara utbildad i verkligheten av de präster, som uppträdde såsom gudarepresentanter, och först senare ha överflyttats på gudabilden.»

Nu har jag genom benägen hänvisning av professor F. R. Schröder i Würzburg fått uppmärksamheten riktad på en mytologisk företeelse hos ett annat med oss stambesläktat fornfolk, vilken på ett överraskande sätt är ägnad att sammanknyta Bings och mina synpunkter. Professor Hermann Güntert har i sitt arbete *Der arische Weltkönig und Heiland* (Halle a/S 1923, s. 158 ff.) med ledning av Rigvedasångerna givit följande skildring av den fornindiske solguden Savitar:

»Hos Savitar framhållas hans händer och fingrar på ett sätt, som icke förekommer ifråga om någon annan gud. I sången II, 38, 2 heter det: 'för att alla må lyda utsträcker högrest den bredhänste sina armar', och IV, 51, 3: 'bjudande har Gud Savitar utsträckt sina armar, i det han med sina strålar bringar till ro och återuppväcker'. Vidare heter det VI, 71, 5: 'han har lyft sina gyllene välbildade armar i höjden som en präst'.»

Av dessa och andra textställen drar Güntert följande slutsats: »Gudens upplyftade händer med de utsträckta gulfingrarna äro solstrålarna, som vid solen upp- och nedgång lysa upp vid horisonten,

i synnerhet när blott en del av solskivan är synlig, vilken uppfattas som en handflata. Hans åtbörd är befallningens, men på samma gång är den trolskt majestätisk, liksom välsignande; och människan tror sig omedelbart förnimma den eljest så otillgänglige och osynlige kunglige världsmagikern i hans gärning.»

Även Güntert framdrar till jämförelse Homeros' rosenfingrade Eos. De homeriska dikterna äro samtida med vår yngre bronsålder, Rigveda-sångerna med vår äldre. Det kan då icke vara för djärvt att antaga, att mytologiska föreställningar, besläktade med de i dessa diktalster förekommande, samtidigt funnits hos de med indier och greker så nära besläktade urgermanerna och satt tydliga märken i deras religiösa bildkonst.

Av särskilt intresse är det Rigveda-ställe, där gudens åtbörd jämföres med prästens. Utvecklingsgången har tydligen varit denna. Prästen har i kultceremonien symboliserat solgudens uppgång genom att lyfta händerna med utspärrade fingrar. Denna åtbörd har sedan blivit gudens särmärke både i dikten och i bildkonsten. Att den symboliska handling, som antydde soluppgången, tidigt tillades en magiskt välsignande innebörd, är ju särdeles naturligt.

Antagandet, att hällristningsgestalterna med de stora händerna föreställa solguden, styrkes därav, att den hithörande bilden å den västgötska Flyhovsristningen (fig. 2) står bredvid ett par solhjul. Då samma gestalt liksom hans bohuslänska gelikar vid Kalleby i Tanum (fig. 3) och Backa i Brastad tillika bär en yxa, åskans symbol, så talar detta på ett märkligt sätt för riktigheten av den uppfattning, som Oscar Montelius redan 1898 uttalade i sin bekanta uppsats Solgudens yxa och Tors hammare (Svenska Fornminnesföreningens tidskrift X), nämligen att bronsålderns solgud och åskgud voro en och densam-

me. Då Montelius i samma uppsats omtalar, att den Zevs, som dyrkades i Labranda i Mindre Asien, avbildas än med yxa, än med spjut, så visar detta, att vi ej ha någon anledning att göra åtskillnad mellan de yxbärande hällristningsgudarna och den bekante store spjutbäranden vid Litsleby i Tanum, vilken också han med vänstra handen gör den strålformiga åtbörden. Även yxguden vid Kalleby har ju ett spjut framför sig. Differentieringen i olika gudar är nog en senare historia.

Samma åtbörd med vänstra handen finna vi också hos den åkande figuren på den stora bergtavlan vid Hvitlycke (fig. 4). Att den uppgående solen framställes åkande, är ju ett från den grekiska mytologien välkänt drag (jfr Fornvännen 1930, s. 16, fig. 6).

Liksom föreställningen att solen drages av en eller flera hästar tydligen är hemmahörande hos de indoeuropeiska folkstammarna, så synes detsamma ha varit fallet med den nu omtalade handsymboliken. Dock må även, i anslutning till Bing, hänvisas till vissa i Kaukasus funna små bronsfigurer med stora händer, vilkas etniska ursprung naturligtvis är svårt att bedöma.

I de fall, då guden ifråga står på ett skepp (fig. 1 och 3) har, liksom i den citerade grekiska bilden, en sammanblandning med det från Orienten härstammande solskeppsmotivet ägt rum.

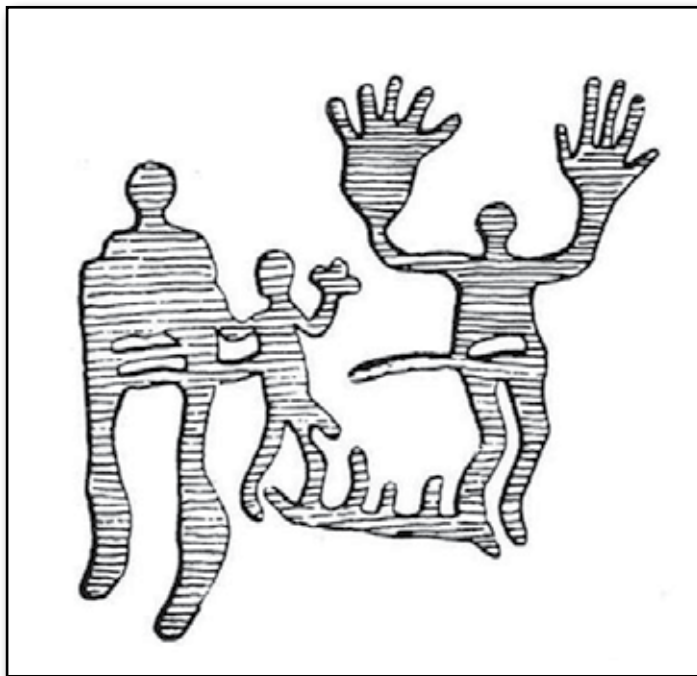

Fig. 1. Bräcke, Brastads socken, Bohuslän.

Fig. 2. Flyhov, Husaby socken, Västergötland.

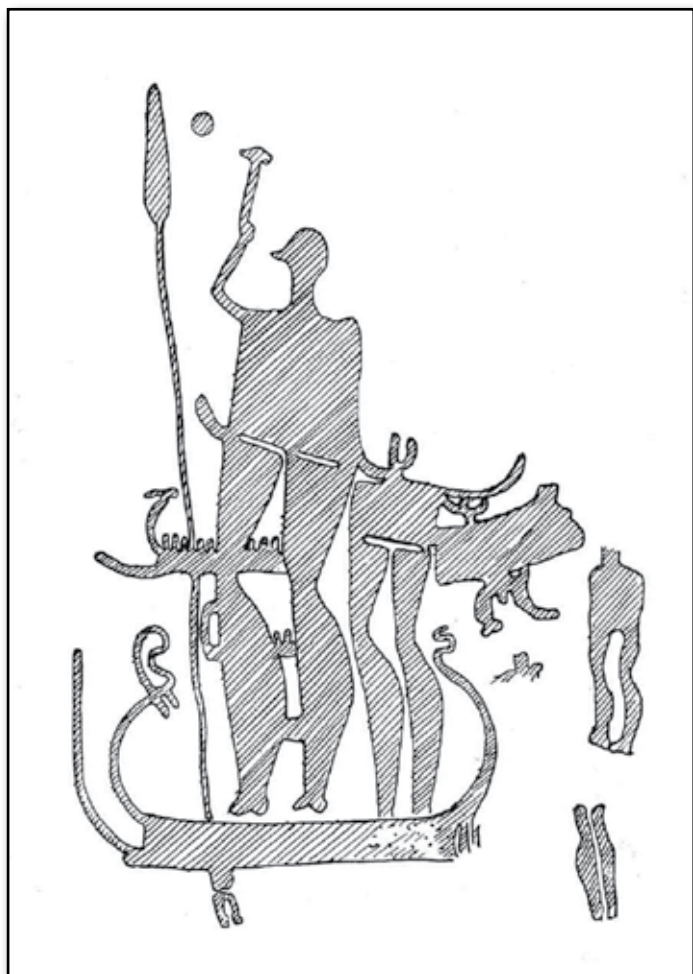

Fig. 3. Kalleby, Tanums socken, Bohuslän.

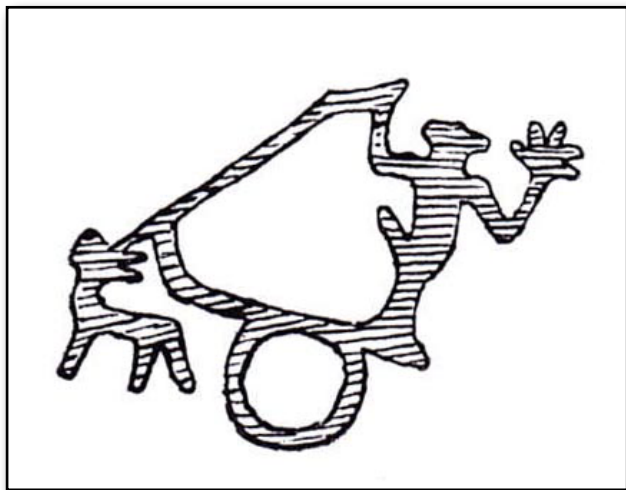

Fig. 4. Hvitlycke, Tanums socken, Bohuslän.

Viktiga ord och personer

Almgren, Oscar.

[1869–1945] Svensk arkeolog verksam vid Uppsala universitet. Var en av sin tids mest inflytelserika fornforskare och gjorde viktiga utgrävningar vid Hågahögen och Åloppoboplatserna. Hans mest berömda skrifter är "Sveriges fasta fornlämningar" (1904) och "Hällristningar och kultbruk" (1927).

Bing, Just.

[1866–1954] Norsk litteraturhistoriker. Tjänstgjorde under större delen av sin karriär som statsarkivarie i Bergen. Skrev ett stort antal böcker om litteraturhistoria och enskilda författare. Bing var också en av de första norska forskarna som studerade landets hällristningar. Några av hans mest kända verk är "Norsk litteraturhistorie" (1904), "Henrik Ibsen" (1909) och "Fra trolldom til gudetrol. Studier over nordiske helleristninger fra bronsealderen" (1937).

Dussaud, René.

[1868–1958] Fransk orientalist och arkeolog. Dussaud arbetade länge på museet Louvre. Han var en av världens främsta experter på hittiterna och fenicierna.

Güntert, Hermann.

[1886–1948] Tysk språkforskare. Tjänstgjorde bland annat som professor i Rostock och Heidelberg. Skrev framför allt om religiöshistoria ur ett lingvistiskt perspektiv.

Homeros.

[700-talet f Kr] Författare till de båda historiska böckerna "Iliaden" och "Odysseen". Det är dock osäkert när och om Homeros har levt.

Labranda.

En forntida helig plats nära staden Milas i sydvästra Turkiet. Här fanns en rad tempel under antiken.

Montelius, Oscar.

[1843–1921] Montelius är den mest kände svenske arkeologen. Han var både riksantikvarie och medlem i Svenska Akademien. Var den förste som lyckades datera hällristningarna. Genom att jämföra ristade yxor med sådana som hittats i gravar upptäckte han att hällristningarna var från bronsåldern.

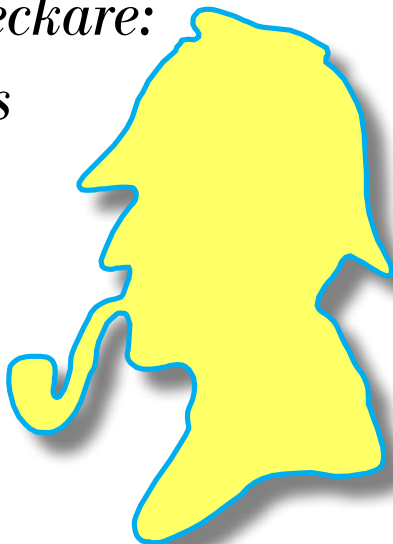
Schröder, Franz Rolf.

[1893–1979] Tysk språk- och litteraturforskare. Tjänstgjorde som professor vid Julius-Maximilians-Universität i Würzburg. Forskade framför allt om germanska språk.

*Om du gillade den här e-boken
så kolla in våra deckare:*

- *Sherlock Holmes*
- *Filip Collin*
- *Leo Carring*
- *Asbjörn Krag*
- *Auguste Dupin*
- *Dick Donovan*

Mer info: www.klassiskadeckare.se